

Asia: VN/16546/2022

Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittäminen

Näkemykset itäisen Suomen elinvoimasta

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen? (mikäli mahdollista perustele esim. tilastotiedoin ja tutkimusten valossa)

Ukrainan sodan alkamisen jälkeen lähes kaikilla elinkeinoelämän osa-alueilla on epävarmuus kasvanut: huolta aiheuttaa se, että eri toimialoilla lähitulevaisuuden ennustettavuus on erittäin heikkoa niin kotimaisen kuin kansainvälisen liiketoiminnan osalta. Rahoituslaitosten entistä suurempi varovaisuus ja riskianalyyysien tarkastelu on hidastanut rahan saantia niin aloittavilla kuin toimintaansa kehittäville yhtiöillä.

Yritysten omistajan- sekä sukupolvenvaihdosten suunnittelut sekä toteutukset ovat lähteneet kovaan kasvuun. Samaan aikaan yritystoimintaa suunnittelevat ovat nähneet epävarmassa tilanteessa mahdollisuuden hyötyä tilanteesta, jolloin epävarma tilanne luo mahdollisuuden uusille toimijoille.

Polttoaineen hinnan nousu on vaikuttanut kuljetuskustannuksiin ja siten nostanut kaikkien tuotteiden hintatasoa. Työmatkaliikenteen kustannukset ovat nousseet polttoaineiden kallistumisen myötä aiheuttaen yksittäisille henkilöille taloudellista painetta työssä käymiseen pitkien välimatkojen alueella. Polttoaineen hinnan nousu on näkynyt myös kotimaan matkailijamäärien vähenemisenä, mikä vaikuttaa matkailuyritysten kesäajan toiminnan kannattavuuteen.

Puutavaran tuonnin loppuminen kokonaisuudessaan Venäjältä syksyyn mennessä ja turvetuotannon alasajo ilmastopäästösyistä noin vuosi ennen sotaa vaikuttavat alueen energiahuoltovarmuuteen ja puuteollisuuteen. Energiahuoltovarmuuden kannalta turvetuotannolle voi ensi talvena tulla vielä tarve. Turvealan yrittäjiä on ollut Koillismaan alueella alle 10, jotka ovat jo ehtineet romutuspalkkiota vastaan romuttaa kaikki tuotantokoneensa.

Puuta, terästä, sementtiä ja muuta rakentamisessa käytettävää materiaalia ja raaka-aineita on aiemmin tuotu Venäjältä ja nyt rakennusliikkeet hankkivat tuotteita muualta ja myös hintataso on noussut. Komponenttipula mm. teollisuuden kone- ja laiteremonttien yhteydessä näkyy tuotantoketjuissa. Tilauskannan pieneneminen kohonneiden kustannusten vuoksi mm. huonekaluteollisuudessa on aiheuttanut muutoksia työvoiman käytössä.

Matkailualan yhteistyö on loppunut täydellisesti Venäjän kanssa. Korona on aiheuttanut jo aiemmin hankaluuksia yhteishankkeiden toteuttamiseen ja matkailijamääriin Venäjältä. Sodan alkamisen jälkeen venäläisiä matkailijoita ei ole ollut alueella ja muista maista alueelle toivottaviin matkailijoihin vaikuttaa alue-/maariski, koska aluetta ei välttämättä pidetä turvallisena matkakohteena.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Metsä- ja puutuoteteollisuuden kokonaisvaltainen kehittäminen on tärkeää paikallisen raaka-aineen hyödyntämisen, puun jalostusasteen nostamisen sekä toimialan TKI-toiminnan kehittämisen näkökulmasta. Lisäksi luonnontuotteiden keräämisen ja niiden jatkojalostuksen kehittäminen ja tukeminen sekä markkinoinnin kehittäminen kansallisille ja kansainvälisille markkinoille on tärkeää. Biotalousalan eri osa-alueiden kehittäminen tukee yleisen elinvoiman kehittämisen lisäksi paikallista omavaraisuutta ja huoltovarmuutta, samalla kun sillä tuetaan vähähiiliseen yhteiskuntaan siirtymistä. Myös matkailutoimialan hallittu kehittäminen ja yritysten toimintaedellytysten ja osaamisen parantaminen kokonaisvaltaisesti vaikuttavat alueen elinvoimaan positiivisesti.

Yritysten omistajan- ja sukupolvenvaihdosten vahvempi tukeminen parantaa yritysten toimintaedellytyksiä myös muutostilanteissa. Onnistunut omistajan- tai sukupolvenvaihdos synnyttää yleensä yrityksessä kasvua ja uusia työpaikkoja, jolloin tuki on panostus laajempaan kokonaisuuteen.

Huoltovarmuuden takaamiseksi ja uusien työpaikkojen synnyttämiseksi kalatalouden, alkutuotannon ja maataloustuotannon ylläpitäminen ja mahdollinen lisääminen, sekä osaamisen lisääminen ja työvoiman saannin turvaaminen ovat tärkeitä. Uusien innovatiivisten alojen tukeminen ja auttaminen, esim. biokaasutuotanto ovat myös huomioimisen arvoisia.

Koulutustason ja osaamisen ylläpitäminen sekä uudistaminen ovat tärkeimpiä itäisen Suomen elinvoiman lähteitä. Tämä merkitsee sitä, että kaikkien koulutusasteiden, vapaa sivistystyö mukaan lukien, koulutuspalveluiden toteuttamiseen osataan muodostaa uudenlaisia aika- ja paikkariippumattomia toimintamalleja ja verkostoja, jotka mahdollistavat alueen asukkaiden, myös etätöyläisten, korkeatasoisen osaamiseen ja oppimiseen liittyvien palveluiden saatavuuden. Riittävät ja monipuoliset koulutuspalvelut vaikuttavat alueiden pito- ja vetovoimaan myönteisellä tavalla.

Korkeakoulujen ja kuntien välinen verkostoyhteistyö on oleellisessa asemassa, koska tutkimus- ja innovaatiotyö on yksi yritysten elinvoimaa ja erityisesti investointimotivaatiota lisäävä tekijä. Yhteistyö vaatii sinnikästä ja ennakkoluulotonta molemminpuolista ponnistelua. Hallinnollisten raja-aitojen madaltamiseen ja rahoitusmallien tarkistamiseen tarvitaan valtiovallan apuja.

Tehokkaan ja tuottavan yhteistyön tekemisen näkökulmasta on tärkeää myös pohtia, olisiko tarpeellista luoda itäiselle Suomelle oma nk. elinvoiman koulutus-, tutkimus- ja innovaatioyhteistyön tulevaisuusstrategia. Tällöin voitaisiin huomioida jokaisen alueen ominaispiirteet ja vahvuudet, joihin keskittymällä yhteistyö tulisi olemaan profiloituneempaa ja tuloksekkaampaa. Yhteinen strategia voimistaisi myös yhdessä tekemisen kulttuuria ja edunvalvontaa sekä toimisi yhtenä vetovoimalähteenä, esim. yrityksille ja investoinneille.

Muistutamme myös, että digitaalisen oppimisen ympäristöjen ja välineiden sekä tähän liittyvän osaamisen varmistaminen, kehittäminen ja ylläpitäminen toimivat monipuolisen koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotyön mahdollistajana.

Kansainvälisyys ja moninaisuuden ymmärtäminen on nähtävä Itäisen Suomen elinvoiman lähteenä tulevaisuudessa. Varhaiskasvatus- ja koulutusjärjestelmien tasapuolinen toimivuus ovat tässä avainasemassa. Toimivien järjestelmien avulla maahanmuuttajat ja kansainväliset osaajat asettuvat ja kiinnittyvät yhteiskuntaamme ja työelämään.

Oman alueen kulttuurin, historian ja perinteiden vaaliminen toimii myös elinvoiman lähteenä. Kulttuuri- ja virkistyspalveluiden monipuolinen tarjonta lisää alueen pitovoimaa ja houkuttelee uusia asukkaita. Erilaisten kulttuuri- ja perinnetapahtumien tuottamiseen tarvitaan yhteistyötä alueen eri toimijoiden kanssa ja kolmannen sektorin toimijatkin voitaisiin nähdä tulevaisuudessa enemmän merkittävinä yhteistyökumppaneina. Isot tapahtumat tuovat näkyvyyttä seuduille ja niiden taloudellinen merkitys voi olla suuri pidemmällä aikavälillä tarkasteluna.

Valtiovallan tulee toimillaan osoittaa, että maa-/alueriskiä ei ole. Tällä hetkellä maariski korostuu ja painottuu yleisessä keskustelussa ja ilmapiirissä liikaa yksinomaan itärajalle ja itäiseen Suomeen.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

1. Yritysten toimintaedellytysten ja työvoiman saatavuuden turvaaminen

Alueella jo toimivien yritysten toimintaedellytyksistä pitää ensisijaisesti huolehtia; energian hinnannousun aiheuttamat lisäkustannukset, työvoiman saatavuuteen liittyvät kysymykset, yritystoiminnan ja -osaamisen kehittämiseen liittyvät resurssoinnit. Yritysten lainansaannin turvaaminen (Finnvera) sekä uusien yritysten perustamisten ja etabloitumisten tukeminen.

Matkailu on merkittävä toimiala itäisen Suomen alueella ja matkailun tehokas markkinointi uusille alueille turvaa matkailutoimialan jatkuvuutta. Matkailua tulee kehittää kestävästi paikalliset luontolähtökohdat huomioiden ja hallitusti hiilijalanjälkeä kunnioittaen.

Metsä- ja puutalouden sekä alkutuotannon kehittämisen turvaaminen; kannolta tehtaaseen ketjuihin tarvittavan työvoiman hankinta, tuki investointeihin, kuljetuskustannuksiin ja siten toimialojen työllisyyteen.

Työvoiman turvaamiseksi haetaan ulkomailta henkilöitä tai yrityksiä, jotka ovat halukkaita toimimaan alueelta käsin, ja luovat näin työmahdollisuuksia alueen asukkaille sekä tuovat myös uusia työntekijöitä paikallisille yrityksille.

Itä-Suomeen, rajakuntiin sijoittuvalle tuotannolliselle toiminnalle tarjotaan verohelpotuksia, samoin oppilaitoksista valmistuville/valmistuneille ammattilaisille kompensatioita siirtymisestä alueelle ja myös yritystoiminnan perustamiseen.

2. Koulutus-, tutkimus- ja innovaatiotyön tehostaminen

Koulutus-, tutkimus- ja innovaatiotyötä tulisi tehostaa erilaisilla verkostomaisilla yhteistyön tekemisen malleilla. Tämä edistää yritysten halukkuutta tulla paikkakunnalle ja investoida. Samalla työllisyystilanteet pysyvät positiivisina ja monialaisina. Biotalouteen ja uusiin energiantuottamisen malleihin kannattaa panostaa samoin kuin alkutuotantoon ja metsätuotteisiin.

Itäiselle Suomelle olisi tarpeen luoda oma nk. elinvoiman koulutus-, tutkimus- ja innovaatioyhteistyön tulevaisuusstrategia, jossa luodaan suuntaviivat tulevaisuuden kehittämistyölle. Oleellista tässä on se, että strategialle laaditaan myös toimenpideohjelma, jonka toteutumista valvotaan aktiivisesti. Kehittäminen ja kehittyminen ovat pitkäjänteistä työtä. Huomioitava tässä on myös edellä mainittu profiloituminen ja alueen vahvuuksien hyödyntäminen.

3. Maantie-, rautatie-, lento- ja tietoliikenteen kehittäminen

Elinkeinoelämän huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulmasta maantie-, rautatie-, lento- ja tietoliikenteen kehittäminen ovat erittäin olennaisessa osassa. Logistiikasta on huolehdittava yritysten kasvun edellytyksenä sekä huoltovarmuuden turvaamiseksi. Tieliikenneverkoston saneeraamisella ja uuden rakentamisella on myös työllistävä vaikutus. Lentoliikenteen kehittämisellä pystytään vastaamaan logistiseen tarpeeseen sekä kansainväliseen kasvuun esimerkiksi matkailualan osalta.

Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen edistää yritystoiminnan kasvua sekä etätyöskentelymahdollisuuksia lisäten alueen elinvoimaa. Toimivat liikenneyhteydet yleisesti ovat erityisen tärkeitä teollisuudelle pitkien välimatkojen alueella. Kuljetustuet ja eri yritys- ja investointituet tulee kohdentaa tarkemmin alueen yrityksille.

Väisänen Anniina

Kuusamon kaupunki - Lausunto valmisteltu yhteistyössä Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n kanssa